

Păpușile birmane *

Spectacolul de marionete își face apariția în Birmania abia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Primele reprezentații se datoresc lui U Than, șambelanul regelui Singu. Este foarte greu de stabilit, anume căror influențe străine plătea tribut arta păpușarilor birmani în perioada ei de formare, când știut este că spectacolul de păpuși era prezent din cele mai vechi timpuri și în ceremonialul religios chinez și în riturile magice indiene. Putem presupune de aceea că fiecare din cele două tradiții de mînuire a păpușii, răspîndite pe continentul asiatic, au putut genera deopotrivă teatrul de marionete birman. Dar, oricare i-ar fi fost părinții, spectacolul de marionete a dobîndit de la început trăsăturile unei arte originale, specific birmană. De altfel, poporului nostru i-a fost totdeauna proprie facultatea de asimilare a diverselor influențe din afară, sub forma adaptării „împrumutului străin” într-un fel propriu, în concordanță cu specificul național și în care elementele străine își modificau cu desăvîrșire personalitatea.

Apariția tîrzie a spectacolului de marionete în țara noastră trebuie pusă pe seama unei vechi interdicții care oprea bărbații și femeile necăsătorite să apară împreună pe scenă. În felul acesta, primul spectacol de marionete marchează o victorie asupra unei prejudecăți care îi crea poporului nostru, pe planul artelor spectacologice, o situație de inferioritate față de vecinii săi. Această întîrziere a fost totuși compensată de importante progrese artistice realizate de teatrul de marionete birman, într-o perioadă relativ scurtă. Întreaga dezvoltare a acestei specii spectacologice demonstrează tendința ei de ascensiune rapidă spre maturitatea artistică. Un mare cărturar birman afirma, pe drept cuvînt, că „arta păpușilor nu este un spectacol dulceag sau un amuzament ieftin. Ea este o artă serioasă, ce prezintă în fața adulților drame, care au un început, o evoluție și un sfîrșit. Păpușile nu sînt simple jucării, ci imagini ale oamenilor. Artă mînuirii este o îndeletnicire serioasă, ea fiind chemată să umanizeze cît mai mult păpușa de lemn.”

Istoria teatrului nostru de marionete exemplifică pe viu eforturile depuse pentru a transforma spectacolul de păpuși într-o autentică manifestare de artă.

Spectacolul de marionete se realizează, în general, prin contribuția mînuitorilor, recitatorilor și cîntăreților. Îmbinarea armonioasă a mișcării cu muzica și replica rostită, condiționează strălucirea și perfecțiunea artistică a spectacolului, în care rolul de frunte revine fără îndoială mînuitorului.

Într-un spectacol tradițional de marionete birmane, evoluează 28 de păpuși. Cu rare excepții, acest număr nu poate fi depășit. Cei 28 de „interpreți” sînt împărțiți

* Articol scris pentru revista „Teatrul”.

în două categorii de personaje și anume: cei din „aripa stîngă” și cei din „aripa dreaptă.”

Din prima categorie fac parte personaje ca: prințul, spiritele rele, fetele nemăritate, maimuțele, cei doi papagali, tigrul, bătrînul, bătrîna, în timp ce categoria personajelor din aripa dreaptă însumează: elefanții (unul alb, unul negru), caii, spiritele bune sau făpturile cerești, regele, cei patru miniștri, doi flăcăi. Este locul să arătăm că această împărțire fixă nu este proprie numai personajelor. Micuța scenă a teatrului de marionete este, la rîndul ei, împărțită în două sectoare permanente (din punctul de vedere al cadrului plastic), oricare ar fi spectacolul reprezentat: o parte a scenei înfățișează invariabil interiorul unei curți regale, în timp ce colțul opus reprezintă desigur unei păduri. Între aceste două cadre fixe, evoluează personajele ce însuflețesc de obicei una din cele 550 de Jatakas (povestiri despre nașterea lui Budha) sau vreun fragment din vechile cronici birmane, în care realizatorii spectacolelor de marionete găsesc o bogată sursă de inspirație. Odată aleasă tema spectacolului, regizorul compune replicile, care urmează să fie rostite de un recitator ascuns în spatele cortinei. Cît privește marioneta, ea execută gesturile și mișcările cerute de replică sau muzică. În teatrul de marionete birman sînt cunoscute 60 de tipuri de gesturi și dansuri, în măsură să exprime plastic orice text.

Oricît de importantă ar fi contribuția recitatorilor și muzicanților la reușita unui spectacol de marionete, succesul lui depinde, în primul rînd, de iscusința mînuitorului. Pentru a reda întreaga gamă a emoțiilor umane, mînuitorul trebuie să acționeze uneori pînă la 20 de sfori de păpușe ceea ce, fără îndoială, îi cere o temeinică stăpînire a meșteșugului său. Din cele mai vechi timpuri, spectatorii au manifestat o profundă admirație față de arta mînuitorilor, numele unora dintre ei fiind cunoscut în întreaga țară.

Spectacolul propriu-zis respectă și el o ordine, un ceremonial devenit tradițional. Trei băți de gong sau cimbale vestesc începutul. Prima parte relatează întîmplări petrecute în perioada facerii lumii. După ce prima și a doua lume au fost pîrjolite de foc, pe pămîntul topit se formează munții, văile și prăpăstiile. Vîntul creează o a treia lume pe care o distruge însă o puternică revărsare de ape. Odată cu retragerea apelor, răsar copacii și ierburile. În acest moment, își face apariția spiritului Kadaw, întrupat într-o femeie. Spiritul cîntă și dansează, proslăvînd paradisul celor patru insule locuite de spirite. Totodată, Kadaw înalță o odă lui Sakkra (Indra), regele spiritelor, care-și are reședința pe vîrfurile muntelui Meru, unde locuiește împreună cu patru regine: Sujita, Suchitta, Sumala, Sunanda.

Parcă răspunzînd chemării lui Kadaw, Sakkra, urmat de reginele și supușii săi, coboară din lăcașu-i ceresc pentru a împărți pămîntul. Apariția regelui spiritelor este salută de Kadaw prin dans și cînt. Astfel, ia sfîrșit prima parte a spectacolului.

Partea a doua începe tot printr-un cîntec al femeii-spirit, care se roagă de astă dată stăpînului ceresc și regelui pămîntului pentru ca acesta să binecuvînteze pămîntul. Femeia-spirit dansează și oferă atotputernicului stăpîn orez, nuci de cocos și banane. Cînd dansul ia sfîrșit, pogoară întotdeauna. Copiii pămîntului sînt pe cale de a adormi. Din cer coboară patru cai: Ajanaya, Assatora, Kakavale și Soudhi. Caii își au lăcașul în cer și n-au călcat niciodată pe pămînt. Privindu-l din înălțimile cerului, ei s-au simțit ispitiți să coboare pentru a-i cerceta întinderile. După ce galopează un timp pe pămînt, caii urcă din nou în înaltul cerului (se cere o deosebită măiestrie din partea mînuitorului pentru a reda cele două feluri de galop: galopul de coborîre din cer și galopul de întoarcere). Cînd caii dispar, din pădure se strecoară maimuțele sălbatice. Neastîmpărate, ele sar din loc în loc, făcînd mii de ghidușii. În urma lor, apare bravul erou Vijja. Este un personaj năzdrăvan care cunoaște taina leacurilor din buruieni, știe să zboare și să tragă cu arcul ca nimeni altul. Cînd Vijja dispăre, scena este învăluită de acordurile unei muzici solemne, ce vestește intrarea celor patru miniștri în sala tro-

nului. E dimineată. Tobele prind să bată și în sala tronului apare regele. Regele și miniștrii țin sfat. Când discuția lor ia sfârșit, în sala tronului pășesc prințul și prințesa, urmați de bufoni. Toți cîntă și dansează înveselindu-l pe rege.

Ultima parte a spectacolului relatează încercările prin care trece dragostea dintre prinț și prințesă. După numeroase peripeții, cei doi tineri fie că sînt nevoiți să se despartă, fie că rămîn fericiți împreună. Finalul diferă de la spectacol la spectacol.

Fiecare marionetă folosită într-o astfel de reprezentație își face intrarea în scenă în sunetele unei anumite muzici, aceeași întotdeauna pentru personajul respectiv. În felul acesta, auzind muzica, spectatorii pot deduce cu ușurință ce personaj urmează să apară. În ce privește înălțimea păpușilor, variază între 60—90 cm.

Astăzi, pe întreg teritoriul Birmaniei ființează numeroase ansambluri de marionete ce desfășoară o activitate permanentă. Trebuie subliniat că în Birmania, spre deosebire de multe alte țări, arta păpușarilor nu numai că a rezistat încercării timpului, dar și-a păstrat nealterate forma și conținutul specific. Totuși, spre deosebire de ansamblurile de marionete din trecut, cele de astăzi prezintă o particularitate: în rîndurile lor lucrează și femei. Regizorii au învins obiceiurile învechite care interziceau femeilor să urce pe podiumul scenelor. Astăzi, numeroase femei birmane mînuiesc cu îndemînare sforile păpușilor, dovedind o virtuozitate demnă de invidiat. Una dintre cele mai cunoscute mînuitoare, An-Bar-Tin, colindă întreaga țară, oferind — împreună cu ansamblul ei Saya Lins — spectacole mult apreciate de public.

Artă păpușarilor birmani cunoaște o puternică înflorire. Ea continuă minunata tradiție a vechilor minuitori, a căror contribuție a fost hotărîtoare în opera de educare artistică a poporului.